

סיפור הבריחה והעפלה של דב לוין – ממעפילי הספינה 'פטר ב'

ערך: צבי בן-צור

החומר לכתבה הועבר למערכת האתר ע"י ניצנה בורוש, בתו של דב לוין

מיד עם כניסת גדודי הפרטיזנים לוויילנה המשוחררת, ביולי 1944, קמה בעיר הבירה של ליטא הסובייטית מסגרת בלתי לגאלית של חברי התנועות הציוניות, שמטרתה הנחושה הייתה עלייה לאלתר לא"י. כבר בשלב זה, ללא קשר עם ארץ ישראל ועוד לפני שקמה תנועת "הבריחה", תוכנן לצאת מליטא ולעבור, במסגרת קבוצות קטנות ובעזרת תעודות מזויפות, דרומה אל העיר צ'רנוביץ, ומשם להבריח את הגבול לרומניה, שלפי השמועה ניתן לעלות שם על אוניה המפליגה לכיוון חיפה. אך הקבוצות שיצאו נאלצו לשנות כיוון ולהגיע לרומניה דרך פולין ורותניה (צ'כוסלובקיה). בין העוברים בדרך זו היה גם הפרטיזן דב לוין, שיצא מוויילנה ב-17 בינואר 1945, תוך שהוא עובר ברכבות, במשאיות, בעגלות, בסירות וכמובן גם ברגל. פרטי מסעו רב-התלאות של דב ידועים בזכות תיעודם ביומן שכתב ושנשמתר.

מויילנה הובילה את דב דרכו למינסק, לבאראנוביץ' לברסט-ליטובסק, לקובל, ללובוב ולסטאניסלאבוב. כאן, משודע לו על כשלון הקבוצה בצ'רנוביץ, חזר על עקבותיו לעבר לובוב וחצה את הגבול לכיוון פשמישל שבפולין. יחד עם עוד חברים לדרך שהה במקום זה במשך חודש פברואר ויצא לרומניה בדרך זשוב, קרוסנו וסאנוק שבפולין, ודרך אומנה ומונקאץ' שברותניה. את הגבול הרומני חצה ב-7 במרץ וב-11 בו הגיע לבוקארשט. בשל ההשתלטות הגוברת של הסובייטים על רומניה, לא התאפשרה העלייה מנמל קונסטאנצה, והוא יצא ב-30 ביוני מערבה, לעבר קלוז', אראד ובודאפשט, אליה הגיע ב-7 ביולי 1945. כעבור ארבעה ימים יצא לעבר הגבול האוסטרי, אותו חצה ב-12 ביולי 1945. כעבור שלושה ימים הגיע לגראץ ומשם למחנה פליטים בקייפיליך, אוסטריה, ממנו הגיע למחנה של הבריגדה הארצישראלית בטררוויזיו (Tarvisio), איטליה. זה היה ב-17 ביולי 1945 (ביום בו התקיימה שם, כידוע, פגישה הסטורית בין נציגי הפרטיזנים ובראשם אבא קובנר, לבין אנשי ועד הבריגדה ו'המרכז לגולה').

מכאן נשלח דב, עם כמה מחבריו לשעבר בקן קובנה, להכשרה ("קיבוץ") ששכנה במסטרה שלייד ונציה. שם שהה מן ה-22 ביולי עד ה-14 באוגוסט, כשהוא וכמה מחבריו זכו להיקבע כמועמדים להעפלה. בהכנה להעפלתו, הוא עבר למחנה 'דרור', ליד העיר בארי שבדר' איטליה, שם ריכז המוסד לעליה ב' מאות צעירים מקרב שארית-הפליטה ערב העפלתם. המחנה נוהל במשטר כמעט-צבאי על ידי פעילי המוסד לעליה ב'. ב-15 באוקטובר הוחל בהעברת 171 האנשים לספינה שעגנה במעגן זעיר באזור העיר טאראנטו. הייתה זאת הספינה 'פייטרו' שהפליגה תחת השם המבצעי 'פטר ב' (ה-ב' מציין שזאת הייתה הפלגת המעפילים השנייה שביצעה הספינה) ואיתה הפליג דב לארץ.

זאת ככל הנראה תעודת קליטה של דב במחנה המעבר שהקימו אנשי הבריגדה בקרבת העיירה טרוויזיו, איטליה, אותה קיבל מפעילי 'המרכז לגולה' עם הגיעו למחנה, לאחר שהבריח את הגבול מאוסטריה לאיטליה

להלן קטעים מיומנו של של דב המתארים את ההפלגה:

יום שני, 15.10.1945

האווירה ב"דרור" מחושמלת. טרטור המכונות מרעיד את הלב. ריח הבנזין נישא באוויר... לאחר ארוחת הערב שריקה. מודיעים על עוצר לאחר 15 רגעים. כולם מתפזרים. כמה חיכו למפקד הזה. הולכים מצריף לצריף לבדוק את החפצים ובייחוד הניירות. עד שאנו בצריפנו מחכים, הרי אחדים יושבים ו"קוראים תהילים" (משחקים בקלפים), אחדים אורזים עוד פעם את מלתחתם ומוציאים שוב איזה דבר "בלתי נחוץ" - סחבה, אגב קללה מתובלת ביהודית או ברוסית. הרוב שרים שירי קרב רוסיים, שבזמן האחרון עלה פה חניגם בעיני הקהל עוד יותר משהיה (אולי השפעת המשפט על הדמוקרטיה?).

שני בחורים ששבו מן החוץ מודיעים: הבודקים כבר מתקרבים אלינו. צפייה קצרה והבדיקה החלה: לאורך המיטות, בכל צד, בכל חפץ. ומה שמוציאים - לתוך התיכה. אמן. משתלט שקט. הבחורים מתרגשים. נשמע רק טרטור המוטור (גנראטור דיזל), קשקוש חביות והסחבות המשונות והציורים רוקדים לפי הקצב...

סוף סוף נגמרה הבדיקה שבה נדונו לחרם "המשמר" של ה-20 ביולי, מחברות של "סקירות רדיו", המפה של בוקרשט ועוד. ספר הזיכרונות המפורסם עלה לי להציל אחר ויכוח חריף עם הח' יוסף.

לבשנו את כל בגדינו שלפי "התוכנית" צריכים אנו ללבוש שלא להכביד על "קבלת" שק השכם. עם מיר. יצאתי למטבח הכשרים להצטייד... והנה מצאנו שם מה שמצאנו. אכלנו, נהנינו ושבענו והותרנו גם לחברינו.

בפה מלא "מהמתוק הזה" אני מתייצב בשורה, "פולנום בויבום" (ברוסית: במלוא הציוד הקרבי). ניתנות ההוראות האחרונות. נחלקים הנומרים לסרטיפיקטים. נומרי 5. ורק עכשיו אני מאמין כי נוסע אני... הפקודה הבאה, אינה נותנת לי שהות אף להרהר, באה: "לעלות על המכונת". כעבור רגע ואני נמצא כבר יושב על החבילה שלי. לידי הסוד (ברוסית: שכן. כך כינה בעל היומן את חברו הקרוב ברוך שו"ב) וכל שאר אנשי החדר נכנסים אחד אחד. נמלאה המכונת שלנו והרי מטפסים כבר בשניה העומדת מאחורינו וכו'. נחלקים מספר "בוטרברודים" לכל אחד. "הנה גם הטבח איקלע בינינו", קורא מי שהוא. "אך התנהגותו בימים האחרונים בחברה לחברה 'שלנו' הייתה הוגנת" - מלמד אחר זכות עליו.

כנראה ניתנות הפקודות האחרונות, כי המוטורים מתחילים לעבוד ומכונתנו זזה, כשהאחרות נוסעות בעקבותיה בטור אחיד כל אחת ממשניה. ניתנת פקודה קצרה: "שקט!", והחוכמות האחרונות נפסקות. כולם שותקים. יושבים מכווצים ונדמה לי כי נוסע אני "אז" - לפני שנתיים בכביש קאונס-אונושקיס, כשלועות רובינו מכוונים דרך הפתח של הברזנט. שקט איום גם אז היה. ליד הפתח עמדו חברי גרישקה ויוסף רוזין (עכשיו ניצב שם יונה) לבושי מדים גרמניים.

אין זו השואה גרידא. כמו ליל ה-7 במרץ 44 ביצאתי לפרטיזנקה הטביע את חותמו על חיי וכיוון את גורלי, כך גם ליל זה, 15.10 (בדיוק 10 חודשים מאז יצאתי את וילנה ואני "עולה") מסמל ומהווה פרק חדש, מסלול חדש בחיי.

ואיך תתחיל תקופה זו? באיזה אופן? הלא זה שלב גם במלחמת הקיום האכזרית שאינה פוסחת גם שם בארץ האידיאלית. עיר, קיבוץ, דוד, לימוד, אמא ואחותי- האזכה לאותם דברים? איזה אושר, ומתוך הרהורים אלו אני נרדם על גבו של חברי.

התעוררתי מתוך חבטה גדולה בצד. האוטו עמד. נראות למרחוק זוגות- זוגות אורות רוחשים קדימה- אלו הן המכוניות הנוסעות בעקבותינו ולפיהן אפשר לדון על הדרך המעוקלת והמתפתלת בה נסענו בדמי הליל, על אדמת איטליה. השנייה בממלכות- הציר רומא- ברלין פועל כעת כמפעל העפלה. האין זה פרדוכס היסטורי?

הליכה ברגל אחד אחרי השני. האדמה אדמת חול היא טוב ללכת, גם רעש לא ישמע. הדרך מתפתלת דרך שביל שיחין, עקרבים, גבעות. את מסילת הברזל עוברים בריצה בשקט חגיגי. הלוא גם זה מספר הפרטיזנקה.

שפת הים, הגלים מתנצנצים באורם הפוספורי ולוחכים את החוף. ברחבי הים מתנוצצים אורות כבים ועולים. האם סימנים אלו? ברגע זה אני משליך את כל יהבי על האנשים המטפלים במפעל. מקשיב אני לפקודות ומשתדל למלאן בזריזות לבלי הטרח את האנשים האלו. מביט אני בהוקרה על בחורים אלו מישראל שעומדים חצי ערומים ויחפים בחוף ומכוונים מדי פעם בפעם את הסירות הקטנות.

הספינה שלנו רומזת במאורותיה המעטים וקורצת לנו: כאן עלי תקוותכם! רק דרכי ובעזרתי תגשימו את רצונכם הכביר לעלות. ועולים על זכרוני שורות אחדות משיר שאי- שם ואי-מתי קראתי עוד בימים הטובים: "אניה נפלאה ממרחק את באה."

יום שלישי, 16.10.1945

כשהקיצונו בשעה 6 בבוקר, רק אז גיליתי את המאורה (הכוונה לחלק הפנימי של הספינה) בה אנו ישנים, בכל צבעיה. דומה היא למחסן אפל ובו על האצטבאות מונחות סחורות שונות שאין מקפידים על אופן נוחן. ככה גם אנו דמינו כמטילי ברזל או בולי עץ הללו. דרך חור מרובע בקע שביב אור מהסיפון. נוסף לזה האירו שתי עששיות מסורגות, והפיצו אור עגום.

כנראה מתרחקים כבר מהחוף. המנוע עובד, המלחים על מקומם והכל דופק. נתמנה קומנדנט (בלועזית: מפקד) בעל יפוי כוח מלא. הוא ממנה מצידו את חבר הטבחים והסדרנים. האושר הגדול ברגע זה- לנשום אוויר זך.

ובאמת, כשעליתי לסיפון- הרגשתי הייתה כדג שהחזירוהו למימיו. אחד- אחד מופיעים החברה על הסיפון. נראים הם כאילו הוצאו מהתופת: מזיעים, שערם פרוע, הבגדים מאובקים. אך מכל אלו קורא אתה בפניהם: "אולם זוהי פרשת דרכנו האחרונה ובטח נתגבר".

הים שוקט פחות או יותר. מדי פעם בפעם יש לרדת למטה מטעמי זהירות. בלי רצון יורדים. הסדרנים משתדלים. איטליה הנאוה על חולותיה וכרמיה, חורשותיה וגשריה מלווה אותנו בצד השמאלי.

מתחילים לחשב את ימי הנסיעה. זה בכה וזה בכה (כיהודים). כולם מגיעים לידי סך-הכל 7 ימים. וכולם מסכימים ונדים בראשם כאומרים: "אך יהיה רק היום השביעי ולא איכפת לי כבר..."

בינתיים מסתדרים. מחלקים מנות אוכל, מים (מימייה לשבעה איש), מציבים משמרות. יושבים להתרועע קצת. שרים ונכנסים למסלול חיי הנסיעה.

הירח עולה. כוכבי דרום גדולים מאירים, מציצים, רומזים. משק הגלים, טרטור המכונות והמיית הרוח מתלכדים להרמוניה נפלאה, רומנטית, הנוסכת עליך רוח הזיה.

בשעה טובה ומוצלחת, שבת קודש, יום ו' לנסיעה לארץ הקדושה

השעה 11. בין איי ארכיפלגוס וקפריסין. משמע רק יום אחד. ואתה מתגבר על הטלטולים, על ריח העיפוש בתחתית, אי הנקיון הנורא שבולט פה אפילו יותר מביער... תולה את מבטך ברחבי הים וצופה אתה או שוכב אפרקדן ואינך מסיר עין מן העבים החיוורים השטים כאותה חסידה בתכלת הרקיע. השמש מכוננת אותך בחום נאה והרוח מרענן את עייפותך. הנחיריים מתרחבים, הריאות קולטות ברחבות את האוויר הצח ומרגיש אתה תיאבון בריא.

הספינה נישאת בקלות על פני הגלים הזוחלים משני עבריה מלאי קצף נוצצים באור החמה.

דומים הם למבנה טנקים עצום המסתער ברחבות על אדמת מישור עצומה בלי סוף. תשקיף למרחק ותראה שם שכולם דומים. כל אחד מגיח ממחבואו הוא למצב נכון, לובש אז את איצטלת הקצף ומסתער בסערה (כאותו חייל רוסי אלמוני אחרי פקודת "נא הורא" - קריאה להסתערות והתלהבות), פוחח, גועש וגז ונעלם. את מקומו ממלא חברו ומתחיל שוב אותו משחק, אותו תימרון בלי סוף ובלי קץ. ואין העין מתעייפת לשור מרחב שלך זה הנקרא ים. בכל רגע רואה אתה דבר חדש, מפתיע, מעניין. אין אתה צריך להיות רומנטיקן או אסתטיקן. רק סובלנות. התבונן רגע, 10, 20... וככל אשר תרבה להתבונן כן תתרגל אליו, כן יעניין אותך יותר...

מודיעים על ארוחת הצהריים. רק תאוה מרגיש יפה ומזדרזים לקבל את המנות. מתחילים ממחלקה ג' לפי כיתות וכן הלאה. מ-12 יוכרז עוצר, כי מתקרבים למקומות המסוכנים ל"שבי ציון" (המעפילים, שנקראו כך מטעמי זהירות); ובאמת קשה מאוד יהיה לשבת בתחתית 24 שעות בתנאים אלה.

זוכר אני עתה את הקרון בו ישבתי 24 שעות בסט שברוסיה בלי לקום אפילו מהמקום, היאך נתגלגלתי מתחת לקטר בלי תעודות, כיצד עברתי ברגל את האלפים, ועוד ועוד...

כולם מהווים שלשלת ארוכה של צרות ופגעים (בלי לדעת על הסכנות הצפונות בדבר) ויסורין. ויש רגע שאני נהנה מהם: "ארץ ישראל נקנית על ידי יסורין" וחביבין עליי ייסורי עלייה והעפלה ועוד יותר שבאים לקיצם. האפילוג קרוב הוא...

יום שביעי לנסיעה, יום ראשון (22 באוקטובר 1945), קפריסין

ליל נדודים היה, הספינה נישאת מנחשול אל נחשול ודפניה חורקים. מדי פעם בפעם אתה מרגיש זרם מים הפורצים דרך סדק. ועל כולם החום המחניק. האד הכבד של 170 פיות אינו פג במהרה. הנשימה כבדה עלי, על המצח, על הרקות, וכשהם מזיעים כראוי, איני יכול יותר לשכב ויוצא לסיפון.

בעמל רב אני חולץ את עצמי מתוך הקלמר הדחוק הנקרא פה "מיטה". מלמטה נתקל אני בראשים, באיברים שונים הלחוצים ודבוקים אחד לשני ואין להפריד למי אלה. ככל אשר מתקרבים לפתח מורש יותר סילון האוויר הצח הזורם לאיטו דרכו.

נשמתי לרווחה רק אז כשבחציי העליון ניצבתי על הסיפון וכשאנחות ישנים נרדמים וחולים מלוות אותי. נשארתי עומד ככה בפה פעור ושואב בחוזקה את האוויר "הנפלא", שלמעשה היה גרוע ביותר.

מעט- מעט הבחינו עיניי בחשכה. הרגשתי טיפות- טיפות הדולפות עלי זה מכבר. השמיים מעוננים. הכוכבים והסהר לא יראו. והספינה באורות כבויים מגששת את דרכה באפילה כאותו ה"בטיה" (ברוסית: אבא- כינויו של אחד הפארטיזאנים שהפך לאגדה) הפרטיזן הזקן בעברו את הביצות בלי סופה וחשיכה.

אני מתעטף בשמיכה כבטלית, להבדיל, ורובץ לי בפינה רועד מהדלף ומאושר שאני נושם מלוא החזה אוויר רענן. מגשר הקפיטן נשמעות לחישות- דיונים קצרים- כנראה קרובים לאותו הקפריסין, אולם הערפל מסתירו מאיתנו. אולם גם זה יעבור, ומחר ברגע זה!

כשנעורתי הייתה רגלי הימנית מכווצת. שותקה. הסדרן הראשי עמד כבר על כנו ומסדר את "היוצאים והנכנסים".

מעין אפילוג

הספינה 'פטר ב' הגיעה מבלי להתפס, בליל ה-23 אור ליום 24 באוקטובר, אל מול מפרץ קטן בין שפיים לרישפון. כל 174 המעפילים הורדו בשלום מהספינה, על גביהם של חברי יחידת פלי"ם שהוזעקה למקום. המעפילים פוזרו בישובי הסביבה. מחבר היומן וכמה מחבריו הובאו בחצות לבתיהם של חברי המושב גבעת- חן, על יד רעננה.

קבוצת "השומרים" מקובנה הועברה לקיבוץ בית זרע שבעמק הירדן והתקבלה בלבביות על ידי בוגרי התנועה שזכו לעלות עוד לפני המלחמה. כאן שהו במשך שנה כגרעין עולה בשם "נצר". חלקם הצטרף לאחר מכן לקיבוץ להבות-הבשן, שם הם נמצאים עד היום. חלקם התפזר בערים, ביניהם גם מחבר היומן הזה, שגר עד היום בירושלים.

בשלהי 1985, ארבעים שנה לאחר ירידתם לחוף הארץ, ציינו המעפילים הללו את האירוע הזה מסיבת- רעים ובהשתתפותם של שניים מאנשי הצוות העברי של הספינה – מפקד הספינה אליעזר ערמון (וורש), והמלווה גד לסקר.